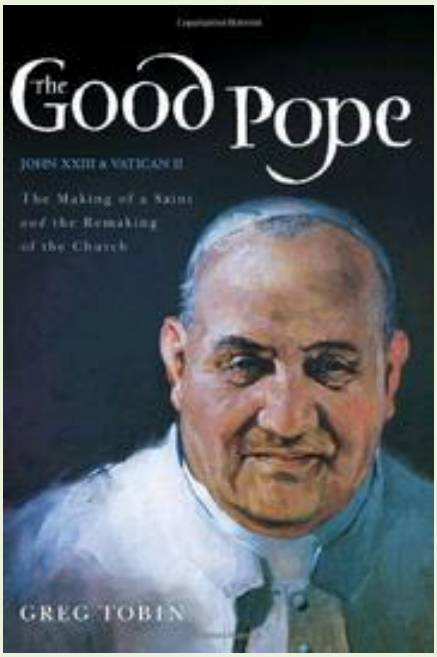
Horváth Jenő
XXIII. János, „a jó pápa”

Tobin, Greg: The good pope. The Making of a Saint and the Remaking of the Church – the Story of John XXIII and Vatican II

A királyok és a pápák neve mellé az utókor gyakran illeszt az uralkodásukra vagy a személyiségükre jellemző jelzőt. XXIII. Jánost már az életében „a jó pápa”-ként emlegették a kortársak. Ez a minősítés a halála után (1963. június 3.) össze is forrt a nevével. Ha a róla készült fényképeket, dokumentumfilmeket nézzük a pápa arcáról nyugalom és a jóság sugárzik: a telt parasztos arc, a barna szemek, a sas-orr, a széles ajkak, a nagy fülek nyugalmat és jóságot tükröznek. Ezt az arcot szinte mindenki ismerte az akkori világban, hasonlóképpen, mint az akkori fiatal amerikai elnökét, John F. Kennedyét, vagy Nyikita Hruscsovét, a szovjet pártfőtitkárét. Ők voltak az atomháborútól rettegő, a hidegháborúba belefáradt világban az olvadás, az enyhülés, a Kelet és a Nyugat közötti békés egymás mellett élés szimbólumai. Megtestesítették az akkori emberek optimizmusát, a jobb jövő eljövetelébe vetett erős reménykedését és bizakodását.

Greg Tobin XXIII. Jánost a Szentatya személyiségéből áradó egyszerűség és szerénység, a jókedvű biztonság és kegyesség alapján nemcsak „jó” pápának, hanem a békéről szóló tanításai, a közel kétezer éves egyháznak a modern világ felé való nyitása érdekében tett erőfeszítései alapján – számunkra szokatlan szóhasználattal – „szelíd forradalmár”-nak tekinti.

XXIII. Jánost pápává választása előtt Angelo Giuseppe Roncallinak hívták. Egy Bergamo közeli tízgyermekes parasztcsaládban született, 1881. november 25-én. 1958. október 28-án, 77 éves korában választottak pápává. Hogyan sikerült ennek a szülőföldje és ősei mentalitását őrző, lelkipásztor pápának Szent Péter trónjáról eredményesen szembenéznie az egyházat érő kihívásokkal? A gyorsan változó világban, miként tudta pápaságának mindössze néhány éve alatt feltámasztani és megalapozni az egyház küldetésébe vetett hitet és bizakodást? Ezekre és hasonló kérésekre keresi a választ könyvében az Európában kevésbé ismert amerikai katolikus író és vatikánista (Vatikán-szakértő).

Greg Tobin a szokásosnál részletesebben tárgyalja és hangsúlyozza, hogy a jövendő XIII. János fiatalkorának nagyobb részét lelkipásztorként töltötte ugyan, ezt követően azonban az 1920-as évek közepétől hosszú időn át diplomáciai szolgálatban jelentős nemzetközi tapasztalatra tett szert.

1925-ben XI. Pius pápa apostoli vizitátor feladattal Bulgáriába küldte. Küldetéséhez püspöki méltóságot és címzetes érseki

rangot kapott. Az Balkánon a kereszténység nagy múlttal rendelkezett ugyan, de a nagy egyszázszakadás után a balkáni keresztények kitartottak Konstantinápoly mellett, a török uralom évszázadai alatt pedig különösen megfogyatkozott a római katolikusok száma. Roncalli püspöki feladatainak nagyobb részét nem is az ő lelki gondozásuk irányítása képezte, hanem a bolgár ortodox egyházzal való kapcsolatok kézben tartása. („Kényes" diplomáciai feladata volt az ortodox III. Borisz cár és a római katolikus olasz királylány házassága és születendő gyermekek vallási hovatartozása kapcsán keletkezett „problémák" elrendezése.) 1934-ben a pápa Bulgária és Görögország apostoli vikáriusává nevezte ki. Roncalli püspök funkcióiból eredően sokat utazott, személyes kapcsolatokat alakított ki a balkáni országok egyházi vezetőin túl az európai államok ottani diplomatáival is. Isztambul a nemzetközi diplomácia szempontjából egyáltalán nem számított perifériku helynek, különösen nem a második világháború kitörése után. Roncalli pápai diplomataként vízumok kiállításával számos zsidót mentett meg, a holokausztról szerzett információk továbbításával jelentős szerepe volt a Vatikán informálásában. A húsz éves balkáni tapasztalatok toleránssá tették Roncallit az ortodox keresztények és más vallású emberek és népek iránt.

1944 Karácsonyának előestéjén XII. Pius párizsi nunciussá nevezte ki Roncallit. Franciaország különösen nehéz "terep" volt akkoriban a Szentszék diplomáciája számára, ugyanis XII. Pius a világháború alatt kitartott a Pètain-kormány mellett és Roncalli elődjét de Gaulle persona non gratának nyilvánította és követelte a pápától, hogy mondassa le a háború alatt a fasisztákkal kollaboráló püspököket. A konfliktus elhárítása az új nunciusra várt, Roncalli közvetítése sikerrel járt. Roncalli nuncius nem avatkozott be a francia belpolitikai küzdelmekbe. A francia katolikusok konzervatív irányzatai ezt rossz néven vették, azt meg még inkább, hogy még inkább azt, hogy szoros kapcsolatokat ápolt a progresszív katolikus irányzatokkal, de még a egyes világi baloldali és radikális erőkkel is. Párizsban Roncalli nemcsak Franciaországra figyelt, foglalkoztatták nemzetközi problémák is, így beutazta Belgiumot, Hollandiát, Spanyolországot. Az UNESCO munkáját eleinte megfigyelőként követte, majd 1952-től a Vatikán állandó képviselője lett. A keresztény és a nemkeresztény vallások, a világ és a világi dolgokról szerzett gazdag tapasztalatok birtokában tért vissza Olaszországba.

1952 nyarán XII. Pius bíborossá nevezte ki Roncallit (a hazatérő párizsi nunciusnak hagyományosan kijárt a bíbor), hamarosan pedig kinevezte velencei pátriárkának. Gyorsan rendkívül népszerűvé vált az olasz hívők körében, méltóságából eredően az olasz főpapok sorában is a „pápaságra esélyesek" sorába emelkedett, a domináns konzervatív kuriális körökben azonban „szabálytalan, modern" főpapnak tekintették.

XII. Pius halála után Roncalli bíboros pápává választása váratlanak eseménynek számított, ahogy a Szentatya maga is megjegyzi naplójában „átmeneti pápának" tekintették, már csak az idős korára való tekintettel is. Pápasága azonban – miként Tobin erőteljesen hangsúlyozza – „rendkívül fontos időszaka" a pápaság és a katolikus egyház történetének.

XXIII. János gyorsan korábban példátlan népszerűségre tett szert, amit részben az egyre inkább a láthatóvá váló politikai magatartásának köszönhetett. De még inkább a közvetlenségének, a belőle sugárzó jóságnak és szeretetnek. Az arisztokratikus, rideg, szinte szentként uralkodó XII. Pius után XXIII. János pápa emberként viselkedett, a nép közé ment, mindenki számára

elérhető közelségbe került. Azonnal szakított az anakronikus pápai udvartartással, évszázados ceremóniákat szüntetett meg, beszédei nem voltak mesterkéltek, szeretett spontánul fogalmazni, pápaságát nem uralkodásként, hanem szolgálatként fogta fel, az egyház és az emberiség szolgálatának.

Az amerikai szerző XXIIL. János pápaságának történetéből mindenekelőtt a második egyetemes vatikáni zsinat összehívását és munkáját emeli ki. (Külön könyvet is írt korábban a zsinatról *Council* címmel. Forge Books, 2002.) A zsinat összehívásával a pápa az egyház kollektív bölcsességéhez fordult, hogy közösen döntsenek az aggiornamento (korszerűsítés, modernizálás, a kor követelményeihez való igazodás) módjáról, az elszakadt keresztényekkel való újraegyesülés (ökumenizmus) kereséséről. 1962 júliusában 2850 meghívót küldött szét az október 11-én a Szent Péter bazilikában megnyitott zsinatra. A kardinálisok (85), a püspökök (2131) a férfi szerzetesrendek főgenerálisai mellett meghívót kaptak a főpapok tanácsadóiként kiváló teológusok, szakértők és a pápa meghívottjaként megfigyelőként más vallások képviselői is.

Tobin hangsúlyozza, hogy a korábbiaktól eltérően a második vatikáni zsinat nem nyilvánított senkit és semmilyen irányzatot eretneknek, nem fogalmazott meg dogmákat.

Mint a könyv szerzője elmondja kevesen tudták, hogy a pápa súlyos beteg. Két héttel korábban orvosai egy kivizsgálás során gyomorrák tüneteit diagnosztizálták. A 81. évében járó Szentatya úgy döntött, hogy betegségét tartsák titokban, hogy az ne befolyásolja a zsinat munkáját.

XXIII. János október 11-én 37 perces latinul elmondott beszéddel nyitotta meg a zsinatot. Aznap este fáklyafényeknél félmillió ember gyűlt össze a Szent Péter téren és a Via Conciliazionén. János pápa a látvány hatása alatt dolgozószobája ablakából a következő – sokszor idézett – keresetlen szavakkal fordult hozzájuk: „Lehet, hogy ma este még a Hold is korábban kelt fel, hogy megnézhesse ezt a látványosságot… Ha hazaértek, simogassátok meg a gyermekeiteket, mondjátok nekik, hogy a simogatást a Pápa küldi.”

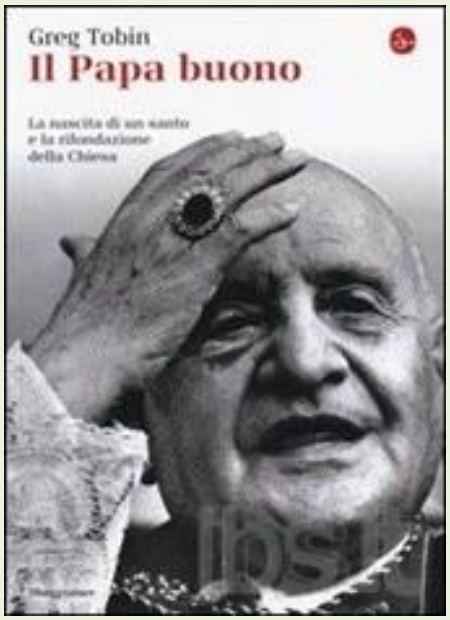
1962 decemberében XXIII. János betegsége súlyosbodása ellenére vagy éppen amiatt, de leginkább a kubai rakétaválság hatása alatt elhatározta, hogy megírja a *Pacem in terris* kezdetű enciklikáját, ami Tobin értékelése szerint a zsinat mellett a pápa legértékesebb hagyatéka. 1963. március 31-én a televízió nyilvánossága mellett dedikálta az enciklika első nyomtatott példányát, az enciklika április 11-én, Nagy Csütörtökön került a könyvesboltokba. Aznap, fájdalomtól gyötörten a diplomáciai testület fogadásán elmondta, mekkora megnyugvás számára, hogy meg tudta írni az enciklikát, és Krisztus szavaival búcsúzott tőlük: „Szeressétek egymást!” A halál közeledtét érezve május 31-én búcsúzott el a római bíborosoktól: „Indulok” – mondta, mintha csak elutazna.

*

Greg Tobin XXIII. János pápa életét bemutató, tudományos ismeretterjesztő könyve könnyedén, gördülékenyen fogalmazott olvasmány. Nem véletlenül, hiszen a szerző nagy rutinnal rendelkezik mind az írásban, mind szóbeli kommunikációban: a katolikus egyházról, a Vatikánról szóló írásaival jelen van a *New York Times* hasábjain, kommentátoraként fel-feltűnik a nagy amerikai televíziók csatornáin, előadóként több egyetem katedráján.

A könyvet amerikai kiadója és terjesztője e-kiadásban is megjelentette.

A recenzens ezt a könyvismertetést a mű párhete megjelent olasz fordítása alapján írta. Előbb egy kevésbé fontos észrevétel: az olasz borító szembetűnően jobb az eredetinél – sokkal inkább illeszkedik a mű mondandójához. Egy másik, ami sokkal fontosabb: az olasz kiadó a könyvet bizonyára elsősorban arra szánta, hogy XXIII. János halálának 50. évfordulóján emlékeztessen „a jó pápára”. Időközben azonban Ferenc pápa vette át Szent Péter bárkájának kormányzását s a változás fényében a könyv nemcsak „évfordulós”, emlékeztető kötet lett, hanem új asszociációkat inspirál. Sokan Ferenc pápában új XXIII. Jánost, új „jó pápát” látnak… Lehetnek párhuzamokat vonni – Jorge Mario Bergoglio azonban nem a „XXIV. János” nevet választotta. A kihívások, amikkel szembe kell néznie, és ahogy azokra eddigi megnyilvánulásai alapján válaszolni kíván nem kisebbek, hasonlónak látszanak: megint újra kell gondolni az egyház folytonosságának és megújulásának problematikáját, a katolikus egyház, a más vallásúak, a hívők és a nem-hívők kapcsolatainak kérdéseit is. De az új pápának mindenekelőtt válaszolnia és reményt kell adnia mindazoknak, akik Rómára tekintenek.

Tobin, Greg: ***The good pope. The Making of a Saint and the Remaking of the Church – the Story of John XXIII and Vatican II.*** HarperOne, 2012. Pages 288. ISBN: 9780062089434; ISBN10: 0062089439

Tobin, Greg: ***Il papa buono. La nascita di un santo e la rifondazione della Chiesa.*** Fordította: Morin M. E. Il Saggiatore, 2013. Milánó. 222 p. ISBN 8842819166, 9788842819165